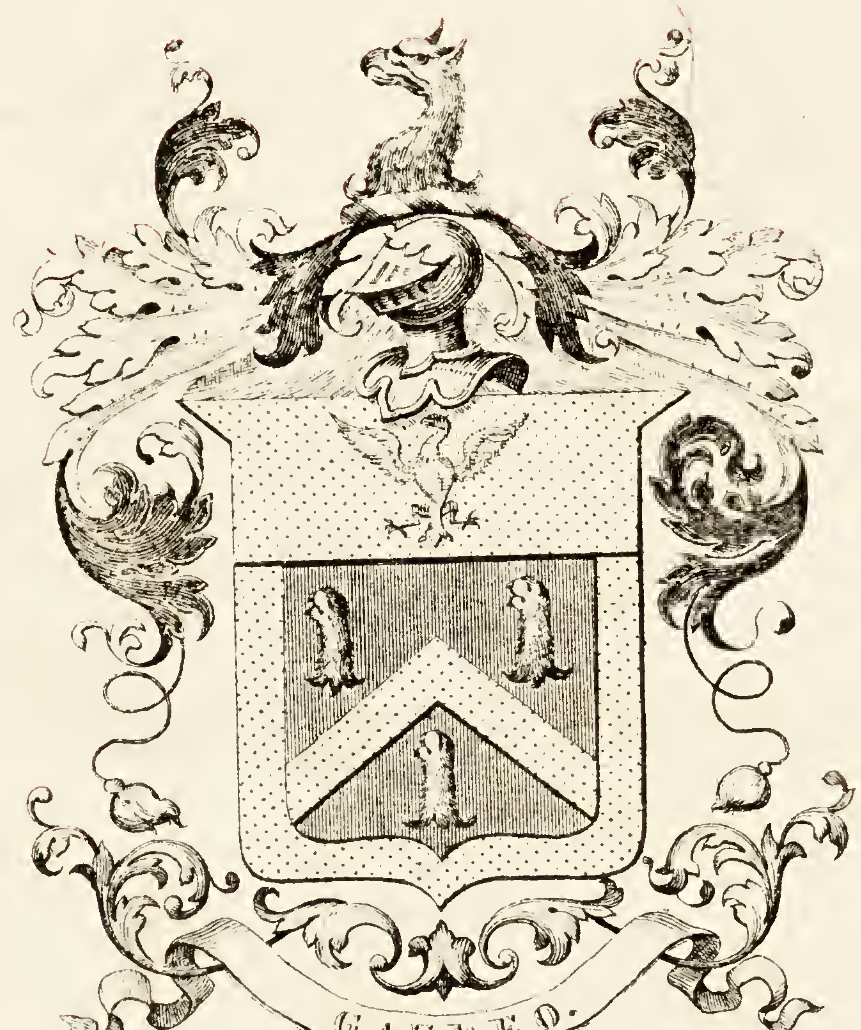

GAUDEO.

c

En Dr Ternaux.

p. 168 ms.

Gualm

KORT VERHAEL
Vanden ſtaet
VAN
FERNANBVC,

Toe-ge-eygent de E. Heeren Gecommitteerde ter Vergaederinghe vande Negenthiene, inde Geoctroyeerde Weſt-Indiſche Compagnie, ter Camere van AMSTELREDAM.

Door AUGUSTUS van QUELEN.

Wt het Francois int Nederduytſch vertaelt.

T'AMSTERDAM,

Ghedruckt in 't Iaer ons Heeren / 1640.

Aende E. Wijſe, Voorſienige ſeer Diſcrete Heeren, mijne Heeren de Gecommitteerde ter vergaderinge vande Negentiene, inde Geoctroyeerde Weſt-Indiſche Compagnie,

TER CAMERE VAN AMSTERDAM.

MYN HEEREN,

De weetgierigheyt heeft mijn gedreven eenige jaren herwaarts in verſcheyde Landtſchappen te reyſen, om door de kenniſſe der zeden ende regieringe der vremde volkeren te leeren leven. Ik en ben ſo ſpaarſaam niet om voor my alleen te behoudẽ het goet dat ik daer uyt ſoude mogen geleert, en de wetenſchap des quaets die ik daer door bekent hebbe, beſonderlijk wanneer de kenniſſe daer van, aen mijn Prince, ofte ſijne Bontghenoten, (waer van ik de Moghentheydt in eere houde) ſoude konnen voordeel ofte ſchade doen. De leſte van mijne reyſe is geweeſt die van *Fernanbuc*, een landt zijnde als noch in den ſtaet van overwonnen. Ick hebbe daer meer quaets als goet bemerckt; ende de manieren van regieringhe heel contrary als de Verwinners behoorden te gebruycken. Het Hooſt ende Lichaem van de verwinnende Compagnie alhier zijnde, en kan niet ghevoelen ofte bekennen de ſwakheden van een lit, 't welck ſoo verre, ende als van het lichaem afgheſneden is door een maniere van Opperhoofdigheyt,

 diemen

diemen aldaer ghebruykt ofte misbruykt. 't Is een kennisse welke veel vorderlijker is voor V E. Mijn Heeren, die het roer van dese Staet hout, als voor my die maer een reyser ben in het Schip, waer van ick de aenlandinge in een goede haven wensche. Ick vertone haer daer een ghedeelte van in dese weynigh bladeren, betuygende dat ick niet en wil, noch van meyninge ben, eenige personen in 't besonder over te halen; maer alleenlijk te kennē te geven de ongeregeltheden in 't gemeen, ende de behoorlijke behulp-middelen, na mijn kleyn vermogen, tot eere ende nuttigheyt vande West-Indische Compagnie, sy sal daer in konnen versien met alsulcken vertrouwen, als het de Waerheydt is, dat dit niet voort en komt als uyt een opreghte ghenegentheydt, welcke ick draege tot de vorderinge ende voort-plantinge van hare saken; ende om aen een ygelijk te kennen te geven, dat ick ben

MYN HEEREN,

Van de Ed. Hooghmogende Heeren Staten, ende van sijn Hoogheyt, mijn Heere den Prince van Oragnien, als van de E. Heeren Gecommitteerde.

de alder toegenegenste Dienaar

AUGUSTUS DE QUELEN.

Kort Verhael
VAN DE STAET
Van FERNANBVC.

ALs de E. Hoogh-Mogende Heeren Staten toe-gestaen hebben de oprechtinghe ende voort-plantinge der West ende Oost-Indische Compagnie, hebben sy een insicht ghehadt, bequaem tot bescherminge van hare Vryheyt, ende die van alle de Staten van Christenrijck, welke de opgeblasentheyt van Spagnien sich soeckt te onderwerpen, de alderkrachtigste senuwe die hy heeft om die onder sijn Jock te brengen, is die van de Indien, welke soo veel aderen doet bewegen, die selfs niet in 't lichaem zijn. De rijckdommen die van daer komen, is het vergif, door het welck Spagnien, als een Circe verandert de aldertrouste Dienaers vande staet, ende de Onderdanen van sijn ghebuyren in wilde beesten, door onghetrouwigheyt ende verraderijen. De Hoogh-moghende Heeren Staten, gelijck als een voorsichtighen Ulysses, hebben haer ghedient van dese twee Compagnien, gelijck als van de bloeme Moly, om te vernietigen ende af te keeren het quaet van sijn vergif ofte tooverp. Dese twee Compagnien (segh ick) houden Spagnien in sulker voegen van sijn voornemen, dat het een wonder is, ende dat sonder eenige andere inkomste als van het geluck, so dat sy niet en kan gheraken tot die Monarchie daer hy soo seer naer tracht, niet meer als Tantalus nae den Appel, ofte het water, welck hem de lippe bevachtight. Sy hebben de schatten van Spagnien van voor ende van achteren aenghetast, ende op dat sy (gelijck twee Schermers in een rinck) souden desen Leeuw vermeesteren mogen, soo heeft den eenen sijnen wegh na 't Oosten, ende den anderen na 't Westen genomen. In het beginsel vergenoeghden sy haer met het hayr van het beest, door soo veel prijsen als sy op zee naemen, ende hebben bevonden dat het hayr alleenlijk van een Leeuw, maer het vleesch van een schaep was; om lichter aen het vleesch te geraken, hebben sy de twee hoornen genomen, d'een van 't Oost, d'ander van 't West; die van het Oosten heeft de sijne alreede afghetrocken, en dient hem daer van als van een Hoorn van Amaltheus, ende overvloedigheyt, d'andere hoewel die heel wanckelt, staet evenwel noch vast, en al ist dat het beest geheel afghemat is, soo grijpt het altijts wederom moet, gelijk als Antheus teghen Hercules, daerom

daerom moet de Kamp-veghter van het Westen tot navolginge van 't selfde hem de aerde doen verliesen/ dat is te segghen/ hem Meester vande Bahia de todos los Sanctos maken / waer lanckx alleen Spagnien kan haven en om weder te krijgen 't gheen hy verloozen heeft. Dit gedaen zijnde sullen die van Hollandt bequamelijck konnen aentasten de Vlooten van Spagnien uyt de Indien komende. Maer vermits dat het gheheele spel alhier op draeyt; en dat daer veel swarigheden zijn niet alleenlijck om daer toe te komen / en het werck te kroonen / maer oock om te beschermen 't geen men tot noch toe ghewonnen en gevordert heeft; en daer een ander voetpat is als 't ghene datmen volght; soo sal ick met oprechtigheydt ende waerheydt verklaren de ongeregeltheden die daer gheschieden; en de ordre diemen daer in stellen moet om ten eynde te komen.

De vastigheydt vanden Staet van Fernambucq bestaet in den Oorlogh/Koopmanschap en Justitie/het eerste hanght aen het tweede/ en alle beyde aen 't lesten/ sonder het welcke het alles moet te niete gaen: sonder de Koopmanschap en kan de Compagnie gheen Oorlogh voeren/ ende niet staende houden nochte den Handel / nochte den Oorlogh/ soo de Justitie daer niet en heerscht. Om te bekennen de misbruycken die daer moghen wesen / en de hulp-middelen diemen daer toe gebruycken moet / soo sullen wy die alle dry besonder ondersoecken.

Van den Oorlogh.

NOyt en sal Fernambuc aen de Hollanders versekert zijn/als door het innemen van de Bahia, 't welck een opene Haven is voor de Spagniaerts om daer weder in te comen. Als sijn Excellent. de Grave van Nassau Porto Calvo in-nam/ende den vyandt aen gheen zijde van Rio St. Francisco jaeghde/hadde hy wel begeert sijn Victorie te vervolgen/ en sijn palen tot daer toe uyt te strecken / maer by hem de troupen niet hebbende welcke hem alhier belooft / ofte / ten minste noodigh waren/most hy sulcx staken. Daer nae heeft hy die vande Bahia de pols eens ghetast / veel eer om sich van de naelatigheydt te suyveren/waer mede men hem alhier beschuldighde/ als met hope om de selfde te gewinnen: door sijne couragie en de vreese die hy alrede onder de vyanden ghebracht hadde / konde het met haer als met de Stadt Olinda uyt gevallen hebben. Maer alsoo het niet als selden gebeurt dat de Oorloghs-daden ghelucklijck uytvallen/wanneer in het uytvoeren verscheyde Hoofden het bevel hebben/dese hadt een ongheluckigh eynde / door dien hy te veel tijdt gaf / in plaetse van datelijc voort te varen/en dat door tegen-stemmen van een ander/also hy wilde recht naer de stadt gaen / de welke naer alle schijn / door dien de vyanden voor de Vierroers vluchten / ende gelijckmen naderhant

hant van de ghevangens vernomen heeft/ sich onghetwijffelt aen sijn Excellent. op genade soude overghegeven hebben/ indien het gros der Pierroers ghevolght hadde/ ghelijck als sijn voornemen was: maer een woort bedurf het al/ te weten alsmen hem seyde dat hy rijcke soldaten/en een arme Compagnie soude maken/etc. ende dat alles door gierigheyt/ alsoo en vervolghde sijn Excellentie sijn voornemen niet/ ende den vyandt ontdeckte ondertusschen de kleyne macht die hy mede ghebracht hadde/ waer door sy weder moet scheypten/ en wierden van vluchtelingen vervolghers/ en verborderde soo wel hare werken ende versterkinge/dat sy geen belegerde/ maer beleggers waren. Int kort/hy die geloofde datmen de Compagnie alle de rijkdommen vande Bahia soude leveren/ om de soldaten haer buyt te onttrecken / was wel verwondert dat hy moſt verhuysen sonder Trompette / en kondemen van hem seggen/ *quien todo lo quierre todo lo pierde* : dat is/ die het al begeert/ verliest het al. Boven dit affront heeft de Compagnie dese ongelegentheyt noch int toekomende te verwachten / dat de voorseyde plaetse wesende lichtelijk met ontrent 9 oft 10000 mannen te besluyten/ende alsoo uyt te hongeren/tegenwoordigh in sulker voegen versterkt/ende de werken uytghelept zijn/ datmen nu ten naesten by tweemael so veel volcx soude moeten hebben/ om tot een goet eynde te komen. Eyndelijck sijn Excellentie hadde in dit aftrecken de selfde oorsake die Hannibal eertijdts hadde/om van sijn selven te klagen / om dat hy niet recht na Roomen ghetrocken was/ ende dat bedwongen hadde datelijck na de nederlage der Romeynen by Cannes, 't welk hy niet en dede/ vermits hy hem daer soo van versekert hield/ sonder dat hy het bedwongh/dat hy te koop stelde de plaetse in het begrijp van haer muyren gelegen. Ook beklaeghde hy hem van den Raedt van Carthago, om dat hy in Italien zijnde/gheen merkelijke hulpe opt en kreegh. Sijn Excellentie kan van ghelijcken van sijn selven doen/om dat hy sijn eygen sinnelijkheyt niet gevolght heeft/om te verkrijgen een eere/welke hem ontrooft is door de voorseyde tegenstemminge / ghegrontvest op een vuyl insight van profijt in soo een gelegentheyt/ en indienmen hem van daer meer Oorlogsvolk gesonden hadde/alsmen gedaen heeft / so hadde hy kunnen een belegeringh maken / welke de stadt tot sulken staet gebracht soude hebben als den anderen sijn insicht was. En of al schoon sijn Excell:bestandigh genoegh gheweest hadde om de belegeringh te vervolghen/ soo en was het Legher niet ghenoegh met eet-ware versien om daer te blijven: het welke ten deele gekomẽ/om datmen de Particulieren niet en hadde willen toe laten aldaer deselve te brengẽ/ waer door het leger hadde konnen versien worden / en ik weet voor gewis dat een Koopman advijs hebbende dat de Compagnie soo weynigh Vischuyt hadde in die gelegentheyt/ de Heeren van den Hoogen Raedt ontrent 150 ofte 200 vaten aen bood/ tot de selfde prijs als 't hem ghekost hadde / volgens

gens den inhout van sijn Facture / maer den danck ende antwoordt die hy daer voor ontfingh was dat soo goede en schoonen Broot de Soldaten qualijck bekomen soude. Noch heeftmen tot Fernanbuc gesien / dat sijn Excellent: den vyandt upt het landt gejaegt hebbende/ het Leger by Rio St. Francisco groot gebreck leet/ waer over sijn gemelde Excellent: belast hebbende aldaer te senden een Jacht met Provisie ghelade om daer in te voorsien / ende hebbende aen de Officieren laten weten dat het daer komen soude; en wierdt daer niet gesonden als een Jacht geladen met Steenen / Kalck/ en Plancken om Back-ovens te maken. Ick verswijge de ongelegentheden die daer upt souden hebben moghe voort komen / indien daer eenigh muytmaker geweest hadde/ ofte indien de Krijghsluy sijn Excellen: minder ontsagh toegedragen hadden. Ick bedroef my het te seggen/ maer ick soude de Compagnie onghelijck doen sulcx te swijgen / dat de Hooge Raden oorsaeck gegeven hebben dat de ghemeene beloften door haer ghedaen in twijffel werden getrocken / vermits dat de vyanden haer komende overgheven onder de ghehoorsaemheyt vande Compagnie upt kracht vande Paspoorten ende Conditien by sijn Excellent: toegestaen/ hy sijn woort niet en heeft konnen houden/ vermits dat op sijn wederkomste op 't Recif de gemelten Raet sijn doen niet en wilde voor goet kennen. Ick late die haer beklagh daer af doen die daer by verkort zijn als sy de ghelegthentheydt daer toe sulle hebben. In 't beginsel addresseerde haer de oude Soldaten of de genen die onbequaem waren om te dienen aen sijn Excell: om wederom gesonden te werden / die haer dat versoeck toestont / als de reden sulcx vereyschte / en inder daet zijn daer in het landt soo veel doodteeters welcke het broot van de Compagnie eeten ende gagie treeken sonder yets te doen / ofte te konnen doen / dat het veel vorderlijcker soude wesen dat sy in Europa waren als in Brasil. Nu wanneer sijn Excell: sulck volck afvaerdight ende verlof geeft / soo moet het voor den Hoogen Raet comen om haer reeckeninghe te hebben / de welcke de Ordonnantie van sijn Excell: niet aen en neemt als wanneer het haer goet dunckt/en hebben hem eyndelijck gedwongen den stijl van de requesten te onderteyckenen / welcke hem vande Soldaten gepresenteert worden/ te veranderen/ daer geen ander Apostil op gevende als met een/den Suppliant sal hem addresseren aen den Hoogen ende secreten Raedt, op datmen niet in stucken scheure sijn onderteyckeninge ende Apostillen gelijck alsmen altemets gedaen heeft. Ick vraghe oftmen niet wel een groote voorsightigheydt van doen heeft om in soo een saeck te konnen veynse. Evenwel en heeft hy gantsch niet laten blijcken. Voorders en kan het Crijghs-volck/ hoewel datmen daer dickwils vindt die in het landt tweemael soo veel tijdts ghedient als sy beloofft hebben haer verlof niet krijghen/ waer over sy het aldaer voor een maxime houden datmen haer also

met

met gewelt behout tot dien tijdt dat de Compagnie door eenige gelegentheyt haer erfgenaem wort/ waer door indien sy t'eenigher tijdt haer vryheyt konnen krijgen / haer wel wachten van derwaerts opt weder te keeren / en nochtans een Compagnie van 300 soodanighe mannen die de locht van 't landt ghewoon zijn / is veel beter als een Regiment van 1000 Orambars ofte nieuwe Soldaten die daer noyt geweest zijn. Men heeft gemerckt dat de swarigheyt diemen maeckt om haer weder te laten komen / is om haer te verbinden / haer vryheydt te versoecken / welcke sy verkrijghen / en men meent door dese suynigheydt de Compagnie te verrijcken / om dat als dan die voorseyde Soldaten haer vraght moeten betalen om wederom na Hollant te keeren / indien sy in eenighe schepen van de Compagnie overvaren/ofte ten minsten geen gagie en trecken op haer wederom-reys in wat schepen dat sy over varen : en dit is regel recht tegen het voordeel vande Compagnie / en het ghemeene besten : overmits dat den meestendeel van die genen die in sulcker voeghen haer vryheydt verkrijghen/ sich inde bosschen gaen onthouden / ende de reysende man beroven om haer vraght te winnen / ende alhier haer volle verdiende gagie vry te hebbē/tot haer ofte haer Huysgesins onderhout; ende als sulcke ongheregeltheden alhier verhaelt worden aen de gene die noyt in dienste vande Compagnie geweest zijn/die krijgen een afkeer vande selve te dienen ten sy by gebreck van beter gelegentheyt. De oude Soldaten (ten minste den meestendeel) vergaet mede de lust om derwaerts weder te keeren / welcke nochtans behoorden weder daer toe versocht te worden /. waer toe sy ongetwijffelt wel wederom soude verstaen/ nae dat sy haer vrienden besoght/en ordr in hare saecken gestelt soude hebben/ indien sy konden wederom komen/ nae dat sy haer beloften en eedt voldaen hadden / ende de Compagnie soude weder meenighten van Soldaten tot haerder believten bekomen.

Voorts/ als de Soldaten hare af-reeckeningen krijgen/ vinden sy haer dickwils in sulcker voegen van de Cooplieden van haer Compagnien bedrogen / dat meenende op haer wederom-reys een redelijcke somme gelts voor haer lange diensten te hebben / sy dickwils niet en vinden als een o tot overschot; waer van sy geen recht by den Hoogen Raedt connen becomen; 't welck dit ongeluck in den Maent van Julius veroorsaeckt heeft / dat een soldaet hebbende niet goets gevonden na dat hy de Compagnie ontrent vijf ofte meer jaren ghedient hadde / ende men hem niet toeliet te bewijsen datmen hem valsche afrekeninge hadde ghegeven/ heeft sijn selven uyt wanhoop met sijn eygen musquet ghedoot. Door sulcke streken ist dat de Heeren Coopllieden van de Compagnien tot Fernanbuc soo goeden leven leyden/ want men en soude niet connen seggen door wat andere middel sy het daer so soude konnen uytvoeren. Daer moeten aengaende den Oorlogh tot Fernanbuc nootsakelijck Schepen zijn : dit is

het

het datter voor desen ontbroocken heeft / voornamentlijck ten tijde der komste vande leste Spaensche Vloot inde Bahia, en in't wegh-varen/ 't geen men seyt datse den voorleden maent September ghedaen heeft. Daer ghebreken aen de voorseyde schepen Scheepstimmerluyden ende Drijvers/ welcke daer soo weynigh zijn dat dickwils om een te verstellen / men wachten moet dat veele anderen of wel alle de schepen uytter Zee wederom voor 't Recif op ghecomen zijn om de selve te krijgen. Men scheept weynigh of geen Soldaten inde Schepen van Oorlogh; in voegen dat het ghevecht niet als met schieten van 't Geschut geschiet/ waer door men eer ghevaer loopt van den vyandt inde gront te schieten / in gevalle hy maer eenighe weer biet / dan van hem te veroveren ; de welcke men nochtans dickwils met eens aen boordt te legghen soude connen vermeesteren met aflossinge der Musquetten. En sietmen schepen die bequaem zijn om 300 ofte 400 mannen te voeren/niet meer als 70 of 80 Matroosen op hebben; gelijck als of de schepen en niet het volck de prijsen namen. Wt dese en andere omstandigheden is ontstaen het ongheval datmen inde West-Indien in't ontmoeten vande spaensche Vloot gehadt heeft; in welck ghevegt/ als oock in vele andere ghelegentheden men dese faut begaen heeft / datmen het konstige vuyrwerck niet teghen den vyandt ghebruyckt heeft; want wanneermen daer tot ons voordeel gheen meester af worden kan / soo moetmense door alle middelen soecken te vernietigen; door dien deselve ons ontkomende / ons en onse vrienden niet anders als schade aenbrenghen kan; God geve dat de rijckdommen die de gemelte Vloote in Spagnien gebracht heeft/dit jaer de Hollanders/ende hare Bontgenoten geen quaet veroorsaket.

Ordre op den Oorlogh.

ALhoewel den hoogen Raedt de resolutien der saken vande Compagnie aengaet ; soo ist dat de Raeden evenwel niet en konnen/ noch behooren yets gewichtighs te bevelen/ sonder den Gouverneur ofte Generael/ dewelcke het Hooft is ; daer zijn nochtans eenighe besondere gelegentheden/ waer van de uytvoeringhe behoort aen sijn eygene voorsichtigheyt ende beleyt gestelt te worden/voornamentlijck in 't stuck van Oorlogh; want also sijn werck is meer den degen als de penne te handelen/ en de Raeden vande staet bequamer zijn tot de penne als degen/ soo moet het gheen dat inden raedt besloten is/van een yder na sijn maght ende bequaemheyt uytgevoert worden/ daerom dunckt my dat het heel wel voegen soude.

Ten eersten dat den Generael geheelijck het voeren der Leghers/ Velt-slagen/Belegeringen/etc. toekomt / dewelcke als het van noode sal zijn/met sijnen Krijghs-raedt sal mogen te raede gaen/alwaermen

men veel eer een besluyt neemt om sich van een victorie te versekerē/ als die te verbrodden door gierigheyt.

2 Dat den Hooghen Raedt het Leger versiet van alle Oorloghs-gereetschap ende voor-raet / als sy van den Generael kennisse vande nootdruftigheyt verkreghen heeft; ende aen de Coopliedē alle vrydom ende bequaemheyt geven / om het daer in overvloet te brengen.

3 Dat de Bahia tegenwoordigh het voornaemste oogh-merck des Oorloghs zy; aenghesien dat Spagnien teghenwoordigh noch ghenoegh belet is in Europen / en dat de gelegentheyt noch niet gheheel de rugge gekeert heeft. Datmen volbrengt 't geen men begonnen heeft sonder so veel aenslagē op ver van den andere gelegen plaetsē/ en diemen in tijde van noot niet wel en soude konnen te hulp komē/ te doen. *Virtus enim unita est fortior dispersa.* En die na veel Hasē te gelijc loopt/ lijt gevaer van niet eenen te bekomen. Daerom moetmen daer soo veel Krijghsvolck senden als het eenighsins doenlijck is/ want sonder een groot getal en kanmen die plaetse niet besluyten / nochte den vyandt/ de uytvallen en inbrenghen van voorraet beletten. Dese plaetse eenmael gewonnen zijnde/ salmen konnen voornemen de gemeene veroveringe van alle de plaetsen in Indien.

4 Dat de Hooge Raden bevestigen/volbrengen ende onderhouden de Capitulatien ende Paspoorten door den Generael ghemaeckt ofte ghegeben / en dat een weynigh winste daer mede men de Compagnie meent voordeel te doen / niet en maecke dat den vyant niet meer met haer en wil handelen / uyt vreese die hy heeft van bedroghen te worden/gelijck voor dese andere ghschiet is.

5 Dat als de Soldaten verlof vanden Generael ghekregen hebben; de Hooft-raden ordre stellen dat sy mogen ingheschéept of haer af-reeckeninghe ghelevert worden.

6 Datmen niet te straf en zy / om de Soldaten die de beloofden tijdt uytgedient hebben/aldaer te behouden; ofte die om hare swackheden niet dienen konnen : dan indienmen die even wel om eenighe hooghwightige gelegentheyt van doen hadde/ datmense dan door eenige mildigheyt bewillight/ tot soo een tijdt toe te blijven. Aengesien dat een van de oude Soldaten daer in 't landt beter is als drie nieuwen die van hier daer na toe gaen. Soo veel de krancken aengaet wanneermen haer onbequaemheyt sal bemerckt hebben/ soude het teghen het voordeel van de Compagnie zijn die aldaer te behouden.

7 Om het landt met sulcke oude Soldaten te bevolcken ende haer te verbinden aldaer te blijven / behoeftmen maer aldaer de rest van hare af-reeckeninge te betalen sonder eenige afkortinge voor interest/ 't welck schandigh voor de Compagnie is in 't stuck van de betalinghe. En nochtans sal die daer grooter voordeelen (selfs tot vergenoeginge der Soldaten) uyttrecken/ het welck ick alreede/ over twee

Jaren / in een wijtloopigh discours aen sijn Excell: en mijn Heeren van den Hoogen Raedt / vertoont hebbe. Ende besonderlijck dit/ dat boven dat de Compagnie versparen sal de onkosten van haer wederom-reys ende gagie/ sy het landt bevolcken sal met personen t'haren dienst genegen/ en die het helpen winnen / en oock soude komen tegen den vyandt beschermen / terwijle dat het Crijghs-volck elders sou de ghebruyckt worden / ende andere nuttigheden te langh om te ver halen.

8 Datmen in het Landt Colonels heeft / onder de welcken alle vrye soldaten ende anderen elck in sijn quartier gestelt worde ; onder wiens gebiedt alle de gene die daer souden mogen woonen/gehouden sullen zijn/op sijn bevel haer in de waepenen te begheven/ om haer te stellen tegen het aenloopen des vyandts/ende andere voorvallen/sonder die nochtans onnoodigh lastigh te vallen. Ende vermits het meesten deel van die persoonen haer selve niet en konnen bedroopen/ als levende alleen van haren dagelijcksen arbeyt/ soo mostmen ordre stellen tot haer noodig onderhout / terwijle datmen die van doen sal hebben/en dat voorby zijnde/een yder wederom t'huys schicken.

9. Dat als de soldaeten haer beklaeghden in hare rekeninghe bedrogen te zijn/de Hooft-raden haer recht hooren/ ende de waerheydt verstaen/indien het soo is. 't Geen licht is/ met aen de Cooplieden te belasten/ dat sy de brief kens bewaren/welcke de Hooft-raden aen de soldaten gheven/om te ontfanghen 't geen sy van noode hebben/en te bewijsen waer den soldaet op dien dag was/alsmen hem schuldenaer maeckt : want men heeft bevonden dat sy meer als 50 mijlen van't Recif waren / op dien dagh alsmen seyde haer aldaer soo veel Koopmanschappen gelevert te hebben. Men behoort/tegen alsulcke dieven ende bedriegers groote en zware straffe in te stellen.

10 Datmen bevlijtiche altijdts een goet ghetal schepen op de Ree van 't Recif te hebben / voornamentlijck wanneermen tijdinge heeft van de komste van eenige Vloote der Vyanden / 't welck men naerstigh ondersoecken moet/soo wel hier als daer / ende door desen veronachtsaemt heeft : waerom het noodigh zijn sal een Jacht van Advijs in noot te hebben/de andere schepen sullen wesen om te kruysen/ en haer voordeel te soecken.

11 Moetmen een Compagnie Scheeps-timmerlieden ende dryvers die gestadigh aen lant blyven/oprechten/ om terstont de schepen die het van nooden hebben te verstellen ende vermaecken; om weder haer ordinarie cours te gaen. Venetien/ Malta ende Livorne hebben hier een geheel goede ordre op.

12. Datmen de Oorloghs-schepen met een goet ghetal soldaeten uytrust/ door welcken men sich / sonder soo veel Bus kruyt ofte koghels te spillen/ten eersten den vyandt wel aen boordt legghen/en sijn schip vermeesteren kan.

Dat-

13. Datmen de voorseyde schepen versiet met goede konstighe vuyrwercken; gemaeckt by d'ervarenste Meesters/ voor al met sulcke/ die door het waeter niet en konnen uytghebluscht worden/ ofte welcke de ghene die daer by komen van haer ghevoelen berooven/ en datmen die niet en spaert tegen al 't geene men niet en kan wegh nemen/ oock dat wanneermen het vier ghewvorpen heeft/ de Musquettiers onder den brant gedurigh op de vyanden af-lossen/ die daerin soude willen versien. De Fregatten ende laege schepen zijn de alderbequaemste om sulcx te volbrengen tegen de groote Schepen ende Gallioenen. Men en behoeft geen groote onkosten hier toe.

14 Eyndelijck om in een uyre veel kloecke Soldaten te maken/ datmen haer te landen voor stelt de plaetse oft Bagagie tot een buyt/ ende in Zee-gevechten / alle het gene dat wesen sal op den Overloop ende inde Cajuyten: met verbodt van niet van de last te breecken oft te openen. Alsoo sullen haer de Soldaten inde grootste perijckelen stellen om voor de West-Indische Compagnie eere te verkrijghen/ ende uytbreydinge van hare landen/ waer van sy boven de besittinge noch trecken sal ongelooffelijcke vrughten ende voordeelen.

Van den Coop-handel.

DIt is de zenue des Oorloghs / sonder de welcke de Compagnie niet en can bestaen nochte hare Victorie vervolghen/ volghens den staet daer hare saecken teghenwoordigh in zijn. Want men en moet niet twijffelen ofte haer meeste inkomste is van recognitien/ vraghten en avarien vande Coopmanschappen en Suykeren / die na Fernanbuc gaen en comen / waer van sy treckt sonder eenighe schade te loopen / soo veel ofte meer voordeels als die ghene die haer eygen goet waghen. Sy bevraght de schepen van hier daer/ en van daer hier nae toe voor een vierde part ofte een derde part van 't gene dat de Coopluyden betalen diese laden; van al 't welcke niet meer als van de recognitie/ &c. sy niet een stuyver uytschiet/nochte eenige risico loopt. Dit is het spel daer de Compagnie soo grooten Barotto van treckt / in voeghen dat de gene die regheren niet betoonden haer voordeel te kennen nochte te soecken/wanneer sy den handel door ongewoone straffigheydt bederven/ en de Cooplupden die tegens maecken om de quade voldoeninge die sy van haer goet krijgen. Nu vermits dat dese zenue(Coop-handel) seer gequetst wort door veel steké/ trecken ende drucken/ siet hier soo mijn dunckt de aldergevoelighste/ ende de alderbequaemste behulp-middelen / om die te ghenesen / en meer uytgereckt ende krachtiger te maecken.

Als de Compagnie over twee Jaren den handel sloot / deedt sy een groote misslagh tegen haer voordeel/ 't welck niet minder als eenige Tonnen Gouts soude ingebracht hebben.

Sy bevraght in 't weder komen van Fernanbuc so weynich schepen; dat daer ghemeenelijck een groote menighte Suyckers achter blijft op Risico dat een ghewonne landt loopt / waer uyt men als het tijdt is sijn voordeel moet trecken/ vreesende een keer van 't gheluck/ ick heb oock ghesien datmen drie ofte vier schepen op een reys liet na West-Indien varen sonder datmen die eenighsins wilde bevraghten/ hoe wel daer meer Suycker was als die laden konden. Men sal my segghen dat de Compagnie het profijt dat sy daer van heeft niet kan ontgaen; waer op ick antwoorde dat boven de voorseyde swarigheyt/ het haer veel beter is de Suycker hier inder daet te hebbē/ als daer in hoopeningh/ door dien sy haer proffijt daer mede konnen doen als het van noode is/ en haer Masse vergrooten/ Te meer / alsoo de geseyde retouren komende/ de Particulieren dewelcke die ontfangen / weer nieuwe Cargisoenen souden maken om derwaerts te senden/ dit al-les tot groot voordeel van de Compagnie.

De meeste ladinghe der Suyckeren ghesch hiet inden Winter als 't daer uyter maten seer regent; door de weynigh ordre die daer is om die te schepen/ gebeurt het datse dickwils van het quaet weder schielijc overvallen worden/'twelc een verderf is voor alsulcke Coopmanschappen: de schade daer van komt gemenelijc weder op de Compagnie/vermits dat de natte kisten haer in betalinge wordē gegevē van haer Schuldenaers/ diese daerom tot een laghen prijs koopen / en doen die inde betalinghe tot een hoogen gaen/ smerende de handen van de Commissarissen. Men magh het glooven door dien men 't siet; maer het Texel heeft veel misbruycken bedeckt/ontrent de twee Jaren gheleden.

Wanneer de Coopmanschappen aldaer aenkomen / heeftmen de meeste moeyten ter werelt middel te vinden om de vraght te betalen/ datmen het goedt mach ontfangen / soo haest het op het landt komt/ 't geen de Cooplieden dewelcke maer een weynigh voorsichtigh zijn soecken/ door dienmen haer koopmanschappen inden regen ofte sonne laet legghen/ met merckelijcke schade/ (voornamentlijck de Olie/ dewelcke van de sonne soo weynigh alst is geraeckt zijnde/ leck wort/ ende dickwils inde tijdt van een maent niet weder can dicht gemaect worden) ende alsoo ist door de regen met de drooge koopmanschappen/en dat komt daer van daen/om dat een selve Ontfangher de soldaten ende andere inwoonders des landts heeft te vreden te stellen/ alsoo wel als de Kooplieden.

De Koopmanschappen komen alhier ende daer heel qualijck geconditioneert/sonder eenige vergoedinge te konnen verkrijgen / ende dickwils minder als de Cognoissementen inhouden / ende dat door dien de vracht ende avarie betaelt is al eer men het goet ontfanght: de vergoedinge en heeftmen niet te hoopen; en soo daer yets te kort komt/ dat verloren is blijft verloren / en de vraght ende avarie daer en boven.

en boven. Oordeelt eens oftmen aldaer te verhopen heeft sijn recht te vervolgen tegens de Compagnie? aengesien dat de Heeren vanden Hoogen Raedt verboden hebben aen den openbare Notaris / teghen haer te protesteren ; en dat de Politiquen met dit gevoelen ingheno- men zijn/dat sy tegens haren eet souden doen/indien sy een uytspraec tegen de Compagnie gaven. Dat meer is/ dit en gebeurt niet alleen- lijck in de schepen van de Compagnie : maer oock in de particuliere die bevracht zijn / en daer de Compagnie altijdt de vracht van in handen heeft. Evenwel en kanmen daer van niet te meer voldoe- ningh krijghen/ om dat de Schippers der selve haer hier mede ver- dedigen/ seggende dat sy/ nochte haer volck/de Koopmanschappen inschepen / schicken ofte stouwen. Maer de Officiers van de Compagnie / dewelcke het goet vande particuliere nae haer wille schicken/sonder aen te mercken dat eenige het laegh/andere het hoog vereyschen/eenige d'een/ andere d'ander zijde/ om malkanderen niet te bederven/ waer door geschiet is dat in een zeeuws schip/ de Trou- wers ghenaemt/ een menichte fijne meel verloren ende bedurven is/ door de Olie die daer op geleyt was/daer van een Proces teghen de Compagnie ontstaen is/ door de halsterckheyt vande Heeren Hooft- raden/ welcke die tot een gheheel slechten prijs niet en wilden aenne- men/daer die nochtans heel goet was om voor de soldaten ende ma- trosen te verbacken/ alhoewel het geen trouwe ofte koopmans Wa- re was om int openbaer te verkoopen/en sy souden met voordeel het aengevange Proces voorghekomen hebben/ daer van het eynde niet als tot schade vande Compagnie kan wesen/ingevalle daer recht ge- daen wort. In andere schepen is Beschuyt aenghekomen/ gheheel warm geworden door de kracht vande Wijn/daer die bygeleyt was; oock wijn-pijpen heel ledigh en sonder bodem/daermen vraght ende averije van betalen moet/alsoo wel als oft die vol waren.

Wat Suyckeren aengaet die alhier komen / dat en wil ick niet aenroeren/om dat een yegelijc die ongeregeltheden / om geen dievery te segghen wel weet/ en datmen oock geen voldoeninghe en kan ver- krijghen als met alle de moeyten ende misnoeghen ter werelt. Godt weet of dit de Cooplieden een moet-gheven is / om weder in 't spel te komen. Den handel der Swarten van Angola, Guinæ, &c. is als het zaet / 't welck de Compagnie moet in d'aerde smijten / om uyt Fernanbuc een ongelooffelijcke inkomste te trecken; om dat de rijck- dommen des landts/niet en konnen verkregen nochte geplukt wor- den als door haren arbeyt / daer en is niet aen te twijffelen hoe dat- ter aldaer meer sullen wesen / hoe het landt beter sal gebout worden/ en de Compagnie soo veel te grooter winste trecken ; die dese twee laetste Jaren wel tweemael soo veel soude gheweest hebben / indien daer meerder getal van Swarten geweest hadden. De Dienaers vande Compagnie hebben moghelijck ghedoght beter te wesen/ dese

handel

handel wat te menageren/ op dat sy de Swarten wat dierder mochten verkoopen als die maer weynigh te ghelijck quamen / dan oft sy die in grooter menighte dede komen. Maer dit is een mislagh; door dien de Compagnie ongelijck veel meerder soude ghewonnen hebbe/ met daer menighte van Swarten te senden/ alhoewel tot een redelijcke prijs verkocht/om voorseyde Consequentie; als daer maer weynigh te senden/ ghelijckmen ghedaen heeft / en die tot hooger prijs te verkoopen.

Fernanbuc is ten naesten by door den Oorlogh sonder Vee ghebleven/ om datter het Crijghs-volck soo veel onnodigh omgebraght heeft/en dickwils maer om alleenlijck de tonge te hebben / soo dat de Heeren vande Ingeneos Labradores/&c. nu welgroote moeyte hebben om een Os te becomē tot den arbeyt der Suyckeren/alhoewel sy die dier ghenoegh betalen. Kortelijck het landt is in sulcken staet ter oorsaecke van het Vee / dat indienmen voortgaet met Koeyen ende Ossen te dooden; het lichtelijck soude konnen gheschieden dalmen in korte de Suycker Meulens soude laten stil staen ende alles verlaten moeten ; want sonder Ossen ende Swarten en heeftmen niets van Fernanbuc te verhoopen. Men heeft een groote mislagh in't eyschen vande Recognitie begaen / diemen veel eer door fantasy als door eenige reden / nu in gelt / en dan in Suyckeren betaelt wil hebben. En om te betonen wat reden ofte inbeeldinghe daer mach gheweest zijn/ soo ist datmen de Cooplieden dringht deselve in Suyckeren te betalen als daer aen verlooren wort/ en nu daer 50 ten hondert aen gewonnen wort/ en wiltmen geen Suyckeren ontfangen/ maer met gewelt gelt hebben/ ofmen 't heeft of niet.

Ordre op den Koop-handel.

TEn eersten dat de West-Indische Compagnie / gelijck als voor desen/ den handel niet en sluyte/door dat sy machtigh is die aen haer te behouden/ ende het landt wel bevolckt ende verseeckert is/ en dat sy (uytghenomen de Amonitie van Oorlogh) aen een yeghelijck vry late aldaer te senden alderhande eet-waren ende Coopmanschappen / de Cooplieden alhier met Schepen verstende om die in te laeden.

2 Dat wanneer sy eenighe Particuliere Schepen bevraght / de Schipper ende sijn volck gehoude zijn daer tegenwoordigh te wesen om haer last te ordonneren volgens haer plicht ende ampt / op dat wanneer de Coopmanschappen/door haer schult / bevonde worden/ bedurven te zijn/ sy tot voldoeninge mogen gecondemneert worden/ en dat de Compagnie de Cooplupden haer schade vergoet / deselve vande vrachten aftreckende/ welcke sy altijts tot het eynde der reyse in handen behout : en aengaende de Schippers van haer eyghene

Schepen

Schepen dat die mede daer by zijn / om te sien dat de goederen wel ghieladen ende ghestout werden / en sooder eenigh bedrogh ghieschiet ofte yets gemist wert datmen het van haer vraght inhoudt.

3 Dat de Heeren van den Hoogen Raedt aldaer bevelen soo veel Schepen (indien daer genoegh zijn) aen te legghen / als sy 't voor de Compagnie/ende de Cooplieden voor die tijdt konnen laden. En op dat niemant oorsaecke van klachte ofte ontschuldinge en heeft alhier by sijne Meesters/seggende dat sy geen plaetse voor haere Suyckeren hebben konnen bekomen; moetmen de Cooplieden ende Facteurs samen roepen/ en vragen hoe veel Kassen sy vaerdigh hebben om op soo een dagh in te schepen; maken een somme van 't ghetal der selve; en onderstaen of de Schepen die afgehuyrt zijn om wederom te keeren/ en d'andere van de Compagnie genoegh zijn om 't geseyde ghetal der Kassen en die vande Compagnie te voeren; indien niet/ ghenoegh te huyren soo sy daer zijn / verbindende te vooren de gheseyde Facteurs ende Cooplieden de vraghten ende Avarijen goet te doen van 't getal der Kassen/die sy versogt en belooft hebbē te laden binnen den tijdt van het vertreck der Schepen; waer van in ghebreecken blijvende sy ghehouden sullen zijn de vraght ende avarie te betalen/ van 't getal der Kassen die sy minder laden: waerderende de Kassen tot twintigh Arrobes / d'een door d'ander. En door diemen als Negotianten het risico moet weten te verdeelen; soudemen konnen een verdeelinge maken vande Kassen der Cooplieden na het getal der Schepen: te weten soo daer ses Schepen waren/en een Coopman seyde festigh Kassen te sullen laden/ mostmen hem in elck schip plaetse voor thien ordonneren: dese naerstigheydt bestaet in weynich moeytens ende tijdt. Voorders om met ordre/sonder verwerringe het goet te schepen sonder risico vanden regen te loopen/ de Suycker in te laden/welcke ghemeenlijck op de plaetse leght/ verwaghtende op de genade vande Commissarissen ende arbeyders / van welcke men niet en kan gedient zijn als met veel gelts te geven. Nae datmen het Brefilien houdt Retame ofte Paneel Suycker sal ingeladen hebben / salmen alle de naemen der ghener die laden moeten op een brieftken hebben; en die gene welck het eerst te beurt sal vallen te schepen/ sal de Kassen die hy voor alsdan gereet heeft na de plaets senden om terstont/ sonder het gevaer van den regē uyt te staen/na voort gevoert te werden. Alsoo sal een yegelijck met goede ordre en tot sijn genoegen konnen laden / en met weynigh vlooten (maer machtigh tegens alle vyanden) salmen van Fernanbuc yeder Jaer alle de Suyckeren kunnen trecken.

4 Dat de voorseyde Schepen ghehouden zijn haer tot Hollandt toe by een te houden / voor al die genen welcke haer dight by Engelandt by den anderen sullen bevinden: Door de groote misslaghen die de vier Schepen inde leste maent Augustus van Fernanbuc vertrocken

 trocken

trocken/ begaen hebben / is Mercurius ghebleven/ en met S. Ian en scheel dent niet veel.

5 Door dien de Schepen dickwils gedwongen zijn in Engelandt ofte elders in te loopen/ alwaer de Compagnie en Coop-lieden dick-wils ghefraudeert worden / moetmen wanneer die alhier behouden ingekomen zijn/ den eedt nemen van alle de Passagiers / Soldaten ende Matrosen vande Compagnie / van d'eene aleermense haer ga-gie ende loon geeft/ van d'anderen eermen haer levert 't gene sy in 't Schip hebben / om te weten ofmen in Engelandt geen Suyckeren/ Brazilien-hout/ &c. verkogt heeft / ende gebeurende dat eenigh be-drogh geschiet is ofte goet gemist wert / salmen het vergoeden / aen die gheenen die het sal toebehooren/ van de vraght des schips. Voor mijn ick ben daer mede gehadt ; om dat hebbende vijf Kassen inden Blaeuwen Engel geladen / met eene van twintigh Arroben Suyc-ker van de schoonste ende witste ghemist is / de andere tot 21 groot verkoght zijnde ; ick versoght datmen my soude voldoen volghens mijn Cognoissement na de waerde ende verkoping van mijn Suyc-ker ; sulcx en streckte gheensints tot schade vande Compagnie/door dien sy de vraght van het Schip noch by haer hadt ; evenwel heeft-men my liever een andere Kasse vande Compagnie gelevert / op de welcke ick ontrent 60 en meer guldens verloozen heb. Patientie.

6 Als wy nu lest inde maent Augustus van Fernanbuc trocken/ hadden de Coopliedén soo weynigh gelts / dat sy aen de Compagnie niets als in Suyckeren konde betalen. Evenwel de Hooge Raden bleven soo vast by haer voornemen van gelt voor de Recognitie te willen hebben ; dat ick vreese dat de Coopliedén haer Suycker door ghebreck van dien sullen laten oudt werden / en voornamentlijck die van Parayba. Ick hebbe aen de ander zijde vertoont dat de Com-pagnie daer by verkort is / daerom dunckt het my beter te wesen te ordonneren datmen haer betaelt / ghelijckmen sal konnen / 't zy in Suyckeren ofte gelt / nae de ghelegentheydt der Coopliedén/ welcke de Recognitie ende recht der Compagnie niet en konnen betalen/als met deselve Munt die sy voor haer Coopmanschappen ontfanghen. Nu en betalen haer de Portugijsen niet als met Suyckeren / waer konnen sy dan gelt bekomen om aen haer te geven ? in korte/'t is on-mogelijck bloedt uyt een steen te trecken.

7 Tot verbolgh van dit / sal ick oock segghen dat de Compagnie voor desen merckelijcke schade ontfangen heeft/ door de betalinghen die haer in Suyckeren van haer schuldenaers ghedaen zijn geweest ; 't sy door ontrouw der Commissarissen / ofte door boosheyt der ghe-seyde schuldenaers/ door dienmen haer dickwils de slechtste/ en Kas-sen die eenigen tijt inden regen gestaen hadden/ gegeven heeft. Om welck voor te komen my dese ordre bequaem dunckt / te weten dat tot betalinghe der Swarten/ Ingenios/ en andere Coopmanschap-

pen

pen vande Compagnie ontfanghen / het een van de Heeren Hooghe Raden niet te veel moeyten was een trede drie of vier van haer kamer tot op de plaetse af te gaen / welcke voor haer poorte is / om te sien de gelegentheydt der Suyckeren / en die na haer waerde in betalinghe te doen ontfanghen.

Aengaende de Recognitien; dat de Commissaris de Kassen voor de selve niet in 't bysonder ontfanght / noch voor noch nae de inschepinge vande Kassen der Coopliedén / ofte haer Facteurs / maer dat die alles op de plaets ghebraght zijnde om te schepen / ofte te samen vergadert in haer Pack-huysen / hy daer soo veel uytneemt / als hy tot Recognitie hebben moet; evenwel met discretie in 't verkiesen / om de verscheydenheydt der Suyckeren. Alsoo sal de Compagnie met soo goede Suyckeren betaelt zijn / als die diemen voor de Particulieren sal laden / en sy sal oock niet als voor desen bedroghen zijn. Dit tot waerschouwinghe.

8 Moetmen ordre stellen / om menighte van Swarten te bekomen en in het landt te senden / om dat weder soo welvarende als oyt voor desen te maecken / &c.

9 Datse daer geen Ossen die wercken konnen; nochte vruchtbare Koeyen en dooden / anders sullen de Ingenien / en het gheheele landt in 't kort woest blijven.

Van de Iustitie.

DIt is de Waer die tot Fernanbucq aldermeest van noode en minst te vinden is; om niet te segghen gheheelijck niet / ofte indiense daer is / houtmen die soo verborgen / datmense nauwelijcks doen wil / noch aen de vrije Nederlanders / noch aen de ghenen die de Compagnie om gagie dienen / nochte aende Portegijsen die onder haer ghehoorsaemheydt ghebraght zijn / ten deele door ghewelt / ten deele door accoord. Daer zijn tot Fernanbuc drie-der-hande Onderdanen der Compagnie. Wy sullen vervolgens sien hoe sy gehandelt worden. Aengaende den Soldaet / het is genoegh dat hy gheweygert heeft een Lackay ofte Stalknecht te zijn / ofte het werck daer van te doen om voor den Krijgs-raet gestelt te worden van sijn Capiteyn / die moghelijck niet waerdigh is knecht van sijn Soldaet te zijn / daer al laggende ghesehieden de pijningen op ghewoone ende ongewoone maniere / onder de dampen van de Tabacq ende Wijn. Nero hadde eertijts wel soodanigen moedigheyt / maer en hebbe noyt gelesen dat hy oyt den Beul in 't pijnen geholpen heeft / ofte hem sijn handt-werck ghewesen / gelijck als eenigen tot Fernanbuc ghedaen hebben. Kortelijck den Soldaet loopt alle dagen groot gevaer van sijn leven ende eer / indien hy onwilligh is de Hooft-Officieren haer bysondere begeeren te doen / ende hoewel hy daer niet tegenwoordigh

 is / soo

is / soo en salmen niet laten een vonnis teghen hem uyt te spreken/
sonder dat hy van syn Rechters gesien ofte gehoort is ; en indien het
syn Excellentie niet dickwils weder te recht en braght/ ick gheloove
dat het alles soude verlooren gaen ; maer de swarigheydt is om daer
van syn Excell : te adviseren / wiens goetheyt ende voorsightigheydt
behouden hebben het leven ende eere / welckmen door boosheydt aen
verscheyde persoonen wilde doen verliesen. De oudtste Soldaten
vande Compagnie/ zijn de geenen die het meeste gevaer loopen ; ick
sal hier nae de oorsaecken daer van segghen / en voorby gaen soo veel
onrechtveerdighe sententien die by den Krijghs-raet ghegheven zijn/
welcke eer dat syn Excellentie in Brasil was / soo weynigh zwarig-
heyts maecten van een soldaet ter doot te veroordeelen als een hoen.
En noch hebben sy haer soo weynigh door het respect van syn gesey-
de Excellentie konnen inhouden/ dat sy sententie gegeven hebben soo
geheel tegen alle redenen / dat ick selfs ghebeden zijnde om hem daer
advijs van te doen/ gelijck ick gedaen hebbe/ ende hy de onrechtveer-
digheyt der proceduyren merckende/ vernietighde twee sententien in
minder als drie ofte vier maenden. Ick en wil niet spreecken
van duysent kleyne afpersinge/ ofte om beter te seggen groote / welc-
ke de Capiteyns ende Hooft-Officieren haer Soldaten doen / want
men soude wel eenighe riemen papier van doen hebben.

Aengaende de Portegijsen onderdanen vande Compagnie / siet
hier een kleyn aftrecksel in wat manieren sy gehandelt worden.

De geene die over vier jaer Fernanbuc regheerden / deden alle de
voornaemste Portegijsen van 't landt te samen roepen op twee gene-
rale vergaderingen/d'eene op 't Recif ende d'andere tot Parayba/al-
waer ontfanghen hebbende haer eedt van getrouwigheydt ende ghe-
hoorsaemheyt aen de Hoogh Mogende Heeren Staten/ Syn Hoog-
heyt den Prince van Orangien en de West-IndischeCompagnie/de
Generaels / Gouverneurs / Hooghe ende Politike Raden van dien
tijdt / beloofden haer van weghen die gheseyde Heeren ende Compa-
gnie haer te behouden by de vrije bedieninge van haere Godtsdienst/
vryheden ende gerechtigheden/ welcke sy besaten ten tijde als sy wa-
ren onder de Kroon van Spangien. Wat de Godtsdienst aengaet ;
en konnen sy haer tot dees tijdt toe niet seer van beklaghen / als dat
het verleden Jaer/toelatinge van syn Excellentie gekregen hebben-
de / om een Cappelle inde Stadt van Olinda te herbouwen / wan-
neer nu alles ghedaen was / en dat sy die tot haere Godtsdienst ghe-
bruyckten namense die vande Gereformeerde Religie met ghewelt
tot haer ghebruyck/ sonder van syn Excellentie ghelast te zijn sulcx te
doen; oordeelt van waer hare dese maght komt.

Aengaende de vryheden/ Ec. Hebben sy wel de beloften ontfan-
gen/ maer niet de daet/ door dien sy gequelt ende gheplaeght worden
van de Officieren van Oorlogh ende Gouverneurs vande plaetsen/

soo veel

so veel ofte meer dan of sy openbaere vyanden waren. Men berooft/ vanght/slaet haer inde ysers ende dreyght haer te hangen/alleenlijck seggende dat sy verraders zijn / indien sy versoecken om nae het Recif aen sijn Excellentie gesonden te worden/ dat en is het voornemen niet vande Capiteyn / Commandeur / Fiscael ofte Schout die haer in sijn macht hout/ maer alleen om gelt uyt haer te trecken/om daer toe te komen/ en sparen sy noch vuyr / noch yser/ noch honger / noch dorst / soo weynigh aende vrouwen/als aen de mannen ; alsoo dat sy gedwongen zijn haer gierigheyt te versaden om vrygelaten te wordē. Indien 't Verraders zijn / en ismen niet grooter verrader alsmen haer om gelt los laet. Indien eyndelijck de klaghten aende Hooge Raden ghedaen worden/ dat is als de saeck alreede verout is/ om de moeyten diemen heeft om daer toe te komen ende ingangh te hebben; ten lesten wort het aenden Politiken ende Krijghsraet / t'samen gewesen; dit is 't gene den Officier/Commandeur ofte Rover soeckt; want hy weet wel dat den eene Wolf den andere niet en eet/ ende dat sijn mede gesellen hem geen quaet en sullen doen/ en inder waerheyt/ van vier ofte vijf vervolgende Commandeurs die daer te Goë ghe-weest zijn / en heeftmen noyt over een Justitie sien doen / ofte ver-oordeelt vergoedingh te doen van het ongelijck dat sy de onderdanen vande Compagnie aenghedaen hadden / hoewel sy dickwils verdient hadden het leven te verliesen. Dese slappigheydt doetse haer voorgangers so wel in misdaden na volgen als in bevel ende maght/ ende den armen onderdaen blijft altijts verdruckt; ende en kan dickwils niet aende Koopliedem betalen / 't gheen sy hen betrout hebben; door dien sulcke dieven 't haer alles ontrooft hebben/ ende het hooft opgehouden worden/selfs van de geene die haer behoorden te veroordeelen/ wesende alleen ingestelt om Justitie te doen.

Daer is noch een andere soorte van Pestero die het bederf zijn vande eerlijckste ende voortreffelijckste Portegijsen van 't landt. 't Zijn sleghte persoonen die eertijdts weynigh meer als slaven waren ; welcke bevindende (ick en weet niet door wat ghelück) dat sy gehoor by de Groote hebben/ haer beschuldigen/ soeckende te bederven de geene daer aen sy haer broot mosten winnen/ 't geen sy op een ander tijdt aten/ en al onder 't decksel vande Compagnie dienst te doen/ en het ist tegendeel/ vermits dat soodanige bedriegers oorsaecke zijn/ datmen dese leste Jaren verscheyde persoonen van aensien heeft gevangen ende aengehouden/ dewelcke haer onnosel bevindende/ 't onghelijck datmen haer dede niet en konde bewijsen / alsoomen haer niet teghenstelden noch gheschriften / noch beschuldighers ; en selfs zijnder dickwils bevonden / die de Heeren Hooge Raden in sulcker voegen betovert ofte ingenomen hebben datmen haer weder na Hollandt heeft gesonden/sonder haer te willen hooren/verstaen/ofte sien; en sulcke proceduyren en konnen niet voortkomen als van de listigheden

heden deser bedriegers / welcke eyndelijck souden verbremde de goede wille der onderdanen van de Compagnie.

Wat de Nederlanders aengaet/ die van hier haer persoonen ende goederen aldaer in ghevaer hebben ghestelt om het landt te bevolcken; men heeft die ghelockt om daer te woonen / bouwen ende handelen door de beloften ende vryheden/ welcke niet noodigh zijn te verhalen aen die gheene diese vergunt hebben / en aen wien dit verhael gheaddresseert is : 't is alles heel wel te pas vergunt gheweest / soo wel aen de Nederlanders als Portegijsen/ aende eerste/om haer in 't landt beter te stercken ende verseeckeren; aende anderen om daer uyt te trecken de groote voordeelen / diemen verhoopte; welckemen in lange jarẽ niet en konde genoten hebbẽ/indien de geseyde Portegijsen nae de Bahia vertrocken hadden ghelijck verscheyde anderen; aenghesien dat de Hollanders in langhe / de kennisse der landtbouwinghe van Fernanbuc noch van de koockinge der Suyckeren/&c. niet en souden ghehadt hebben. En alhoewel daer tegenwoordigh veel Hollandtsche Meesters vande Suycker-Molens zijn / en konnen sy evenwel de Portegijse Facteurs ende Labradors / tot het beleyt ende Gouvernement daer van / niet missen : niet teghenstaende is het heel swaerlijck te mercken/door het weynige dat ick verhaelt hebbe/ datmen haer handelen wil alsmen belooft heeft.

Aengaende de Nederlanders/ sy en zijn inder waerheydt soo qualijck niet ghehandelt nochte overlast als de Portegijsen / maer in 't stuck vande Justitie soo seer dat het over draecht.

Alhier zijn recht tegen de Compagnie te vervolgen/ hebbe ic alreede geseyt/ daer van de Coopmanschappen gehandelt is/ hoe de Heerẽ Hooge Raden den Openbaer Notaris verboden hebben daer teghen te protesteren; als oock het ghevoelen der Politiken/ aengaende de saecken der Compagnie / en alsoo en konnen de Cooplieden gheen recht verhoopen. Indien sy yet met malkanderen/ ofte teghen de Portegijsen te verrighten hebben/ nae dat sy een schult gedebateert ende bewaerheydt hebben goet te zijn / door de eyghen bekentenisse/ ondertéyckeninghe ofte gheschrift van den Schuldenaer/ die hem alleenlijck vande betalinghe ontschuldight door teghenwoordighe onghelegheentheyt/ ende den tijdt alreede dubbelt verstreecken zijnde; de beste sententie diemen krijgen/ is/ dat de somme sal genantiseert worden in handen van den Secretarius der Politiken/ van wienmense daer nae niet en kan hebben/ voor dat sy hem so veel interest/ofte om beter te segghen woecker ghebraght hebben / als de hooft-somme ten naesten by bedraeght / om welcke interest ofte woecker die soo onbehoorlijck is / men altijdt sententie van nantisatie soeckt te gheven/ alhoewel (gelijck ick gheseyt hebbe) de schuldt inden volle Raedt bewaerheydt wordt door de bekentenisse des Schuldenaers / ende syn eygen handtschrift : ende wesende het gelt eenmael in sulcke handen/

den/hoe wiltmen dat de Coopliedē retouren aen haer meesters doen/ en dat de Compagnie het recht geniete dat sy daer uyt trecken soude? Aengaende de saecken die sy met de Portegysen af te doen hebben; de wegh die sy houden moeten / om haer betalinghe te verkrygen/ is een andere Rota van Romen/ alwaer de processen eeuwig zyn. Want men moet weten/ dat het Hof van de Politike Raden/ hoewel Souvereyn van Fernanburg op 't Recif is / alwaer alleenlyck haer ghebiedt is ende sich uytbreydt / sonder dat sy ter eerster instantie kennisse van andere saecken konnen nemen/ als van die welcke ontstaen zyn tusschen partyen/ welcke men van haren 't wegen alleenlyck op 't Recif dagen kan/ ende niet daer buyten. Daer zyn noch andere lagher Hooven welcke zyn als kameren / bestaende half in Nederlanders ende Portegysen / buyten het Recif in het landt opgherecht/ door welcke men ter eerster instantie moet procederen; en kanmen daer van aenden Politiken Raedt appelleren ; ende in d'een en d'ander wordt het soo verlangh afghedaen dat het verdrietelyck is/ selfs in de gerustige landen/ en tot groote schaden so wel vande Compagnie als particulieren; ende tegen de manieren diemen behoorde te houden inden teghenwoordigen staet der saecken. Wantmen moet overleggen dat het landt is inden staet van geconquesteert / ende niet van verseeckerde besittinghe / in voegen datmen seggen moet servent arma togam. dat is / de Wapenen bewaren den Tabbaert / en niet Cedant arma togæ, dat is de Wapenen wycken den tabbaert / en dat de Justitie bedient wort More militari, en niet Forensi, na Krygs en niet na Hofs ghebruyck. dat is Brevi & expeditè kort en goet. Dat indienmen hem meent te behelpen in een landt 't welck in sulcken staet is met ghewoonelycke listigheden om de processen slepende te houden/ 't welck van een yegelyc gehaet is gelyc ick geseyt hebbe; &c. ende daer meerder maghts ende bedieninge te geven aen die geenen/ die niet als met onwill haer onder het Jock buygen; soo en behoeftmen geen beter uytkomste als die van Q. Varus te verhoopen/ welcke soeckende de Hoogduytsche te temmen/ door middel van de Roomsche wetten syn selven ende so veel Legioenen om hals bragt/ dat het Roomsche Ryck noyt grooter Krack kreegh. Men moet (segghe ick) overleggen dat de nieuw t'ondergebraghten altyts hoopen weder verlost te worden / en alsoo weynigh daer na vragen om den Nederlanders af te borghen / hoopende haer met de veranderinghe van heerschappye te betalen. Waer in sy voordeel hebben door de instellinghe der geseyde lage ende half gedeelde Hooven/ door de welcke de Nederlanders ende andere niet en konnen met minder moeyte procederen/ nochte voldoeninghe van hare schuldenaers hebben.

Ten eersten/ door dat sy te verre woonen om de daginghe te doen.

2 Om het ghevaer/ ter oorsaecke van de ghewone robingen ende moorden die op den wegh begaen worden/ waer langhs men comen

moet

moet tot de vervorderinghe der Processen.

3. Door dien 't by na onmoghelijck is de partijen te doen dagen/ om dat inde geseyde half gedeelde Hoven soo weynigh Officien ende dienaers zijn om sulcks te doen; en dese weynighen en dorven gheen Portegijs daghen/die voor desen machtig geweest is/of die sy 't meynen hier na te konnen worden/om haer te beschadigen.

Alsmen ten lesten al komt aende Politiken Raedt/en datmen daer uytspraeck krijght/ soo en is daer gheen ordre om haer te executeren/ ende men sent de executoriale sententie aen de partije al eermen hem van sijn goederen versekert ende arresteert/in voegen dat hy tijt heeft alles wegh te nemen/eer men het gaet beslaen ofte arresteren kan/ en men vint niet meer als het leege nest.

Alsoo hebben de Cooplieden alle de moeyten des werelts/om door de wegh van Justicie haer betaelinghe te bekomen; van dewelcke sy haer selfs niet en konnen versien tegens eenige van de aensienelijckste en rijckste van 't landt/ aen wie men brieven van uytstel geeft/dat is te seggen:tijt om haer schulden te betalē na drij/vier ofte so veel jaren/ende dat sonder dat sodaniger schuldenaers eenighe schaden vanden vyandt ontfangen hebben:maer heel goede gelegentheyt om haer schulden te betalen. Daer van daen komt ten deele datmen gheen retouren over maect/ eñ dat het goet der Kooplieden aldaer in groot gevaer blijft/ indien den vyandt het Suycker riet brande/ of datmen vrede in Europen maeckte. En dien volgende is de Compagnie ontbloot ende berooft van haer Recognitie / etc. voortkomende van de voorseyde betalinge/welcke haer nutter is hier liever inder daet (gelijc ick alrede gheseyt hebbe/ handelende van de koopmanschappen) als daer op hoop te hebben. Voorders zijn de gheseyde laeghe Hoven tegen het voordeel van den staet/in 't geen aengaet de bedieninge van de Justitie aen de Nederlandtsche Kooplieden (door dien de selfde mogelijck bestaende in persoonen die niet trouw zijn) en welcke niet onbekent is dat de Compagnie den oorlogh onderhoudt met de profijten/die sy van de Kooplieden treckt/ende daer over soecken de gheseyde betalinge te verlengen / op dat de Compagnie het voordeel niet geniete dat sy daer uyt treckt/tot continuatie van den Oorlogh.

Indien de Nederlantse Cooplieden het Recif niet betimmert hadden/soude het niet anders als een sandt-hoop zijn; sy hebben het soo gemaeckt als het tegenwoordigh is/ haer betrouwende op de vryheden alhier vergunt aen alle de gene/die daer souden gaen woonen.

Na dat sy hare huysen op het Recif getimmert/ende daer een cleyne stadt af gemaeckt hadden; siet soo komt de Spaensche Vloot daer voor/alsmer minst op docht. Na alle waerschijnelijckheyt/so de vyant hem van de gelegentheyt gedient hadde/was alles verloren; ende uyt vreese van een quade uytkompst / siet den aenslagh die den Hooghen Raedt ghebruyckte / om het Recif niet te verliesen/ sy deden een ghebodt

bodt datmen in weynigh maenden betaelen soude alle gronden der huysen/tot een halve Rijcxdaelder voor den voet int vierkant: de genen die alle haer middelen besteedt hadden om op een sant-gront te bouwen/ waren wel verwondert dat sy soo veel voor de Fondamenten mosten betalen/als het gebouw gekost hadde/ ende dat in een tijt/ dat daer niet een en was die verhoopte langh te besitten 't geen sy soo duyr gekocht hadde. Men drongh verleden Jaer in Maert heel hert op de betalingh; dan sy schrickten niet seer van 't eerste gerucht/maer inde volgende maenden van Junius ende Julius dronghmen daer noch veel herder op / en op den selfde tijdt verwachtemen de komste der vyanden; van welcke men brieven in een Caraveel ghekreghen hadde/ inhoudende dat haer voornemen was/ haer voor 't Recif te setten/ om de huysen met het Canon ter neder te schieten. Godt sy ghelooft dat sy niet ghekomen zijn ten tijde als sy het doen konden? Aengaende de betalingh salmen hooren wat daer om ghegaen is/ want in dien tijdt was daer niemandt die hen bedroghen vont als Mons. Louys Heyns, door dien de Compagnie hem schuldigh was/ hieltmen sijn deel tot afkortinge van drie duysent ses hondert en sestig guldens voor het sandt daer op hy gebouwt hadde. Nu vrage ick of dit den middel is om een yegelijck daer te locken om het landt te gaen bevolcken? In dit stuck/ gelijck als in veel andere / soudemen de Hooge Raden konnen beschuldigen/ en segghen dat sy haer misgrepen hebben in het rechte profijt der Compagnie / quellende hare ondersaten een weynigh buytens tijt met salcke schattingen. Evenwel niemandt en kan van het gheheele lichaem der selver spreecken als met eere/ nochte haer beschuldigen van eenige corruptie / nochte van quaden ommegangh van haer persoonen in 't besonder/ten minste van de gene die ick gekent hebbe/ en kanmen niet seggen / als dat haer groote genegentheyt om de Compagnie rijck te maecken haer dese misslagh heeft doen begaen / en kanmen alhier verhalen 't gene eertijts in Gaulen geschieden/ welcke afgevallen zijnde om de schattinge van den Roomschen Hooft-man/die/door Cæsar Augustus ontboden zijnde/ om hem te doen straffen/hem suyverde/seggende dat hy dit niet gedaen hadde als om het Rijc te verrijcken / eñ leverde hem metter daet een onweerdeerlijcke schat/ en gingh soo voor een eerlijck man door: dit kanmen hier licht by gelijcken. Nochtans moetmen aenmercken dat het noch geen tijdt en is om die materie van staet te ghebruycken / welcke tegenwoordigh niet en konnen strecken als tot nadeel van de Compagnie.

De Oorsaecken van dese Ongeregeltheden.

1 DE voornaemste oorsaecke/ van alle de ongeregeltheden die tot Fernanbuc zijn/ is de Souvereynitevt ofte de independentie

van

van de Hooghe Mooghende Heeren Staten ende de Kamer van de Negenthienen / sonder datmen kan appeleren vande arresten ende Sententien die sy aldaer definitivelijck gheven / 't zy recht of onrecht / alsoo sy niet schuldigh zijn aen yemandt reeckeninge van haer goede ofte quade daden te doen; daer van daen komt dat ghemeene spreeckwoordt : De Compagnie gebiedt in Hollandt, ende wy hier; ghelijck of het een kleyn Coninckrijck op sijn selven was. Waer in de eer ende Souvereyniteyt vande Hoogh Mogende Heeren Staten/ en de authoriteyt van het lichaem der Compagnie inder daet ghequetst is/ want sy mosten altijts aen haer behouden de appelatien van de Dienaers / die daer niet en zijn als om haer loon/ en van haer gesonden/ om aldaer een yegelijck reght te doen.

2 Dat de Fiscaels en Schouten ofte Bailjuwen de Confiscatien gheheel / ofte den meestendeel trecken/ daerom sy in saecken de Confiscatie aengaende / altijts de besluyten tot haer voordeel maecken; ende tot bederf van de misdadigher ofte beschuldighde / soo hy wat te verliesen heeft / ghelijck de Soldaten die veel te goets hebben nae dat sy de Compagnie ghedient hebben / &c. hier van worden de Fiscaels en Schouten tot Fernanburg soo rijck / en dat in minder als niet; 't welck een openbaer teecken is vande gemeene ellende volgens 't gene dat den Keyser seyde/ vergelijckende de Confiscatie by de milt/ welcke opgeswollen zijnde/ het geheele lichaem ontstelt is.

3 Dat den Fiscael en Schout tot Fernanbuc als sy willen Rechters/ Aenklagers/ Provoosten ende Sergeanten ofte Dienaers van de Justitie zijn / voornamentlijck inde saecken die sy tegen de Portegijsen drijven/ die sy in haer huysē gevangen houdē/ (selfs op 't Recif) sonder aen de Politiken eenige kennis van haer saecke te geven/ haer alleenlijck kort by haer houdende/ en altemets pijnigende / tot dat sy daer soo veel gelts uytgetrocken hebben als sy konnen.

4 Dat den Krijghsraedt bestaet uyt Capiteynen ende Officieren van niet opgecomen/ tot vergeldinge van verwerpelijcke ende vuyle diensten die sy op ander tijden aen haer Capiteyns gedaē hebben/ ten minsten een goet getal / en dat meer is heel onwetende/ en van wiens aert het beswaerlijck is een eerlijck man te maecken. Onder sulck volck is de Fiscael een Propheet/ maeckt besluyten/ ghelijck ick in 't tweede poinct ghesept hebbe; en den arme Soldaet verliest sijn eer ende leven sonder eenigh medelijden/ om een Fiscael met sijn bloedt ende langhe diensten te verrijcken.

Ordre op de Iustitie.

1 DAtmen tot de bedieninghe der Justitie (als Politijcken) daer niet en sent als persoonen van een rijpen ouderdom / en verstandigh inde saecken der handel soo wel als inde practijck; door dien

het

het meestendeel der materien die haer voorkomen meer Burgerlijcke als Hoofsche zijn ; en datmen haer soo goeden loon gheeft dat een eerlijc man ende van aensien hem niet en schaeme de reyse aen te nemen/ ende geen oorsaecke heeft de Justitie te verkoopen.

2 Aengaende den Krijghsraedt / aengesien die niet en bestaet als uyt Hooft-Officieren/ datmen achtingh heeft die diensten te gheven aen die geene die niet alleen Soldaten/maer oock deughdelijcke ende welgemanierde lieden zijn; want soodanige bedieningen ver-eyschen in de gene diese besitten alsoo veel voorsightigheydt als kloeckheydt/ en sulcke persoonen en sullen haer soo geweldigh niet dragen nochte tegen de soldaten/ noch tegens de onderdanen der Compagnie.

3 Dat de Fiscael ende Schout niet deelachtigh zijn aen de Confiscatien (oorsaeck van alle onghelucken der Soldaten ende andere Ondersaten der Compagnie)maer dat die geschickt worden tot voordeel der Compagnie/ die daer geen kleyne winst uyt trecken sal/ ghelijckmen bevroede kan uyt de rijckdommen die de voorgaende Fiscaels in weynigh tijdts vergadert hebben / hoewel sy van te vooren niet te wel met de Munt-meester stonden.

Dat de Hoogh Mogende Heeren Staten en de Compagnie haer doen bekennen voor Meesters ende Overigheden van die van Fernanbuc / ende aen haer Onderdanen betoonen het leetwesen dat sy hebben van het ghewelt ende verdruckinghe haer aldaer voor desen aengedaen;en dat sy daer kennisse van begeeren te hebben/om haer in toekomende alhier reght te doen/ ingevallen sy aldaer beswaert ofte onderdruckt worden / om welck lightelijck te doen en haer absolute auctoriteyt te toonen. Eerstelijck moetmen in saecken van ghewigte bevelen / dat wie hem beswaert sal vinden by de sententien tot Fernanbucq gegeven/ in Hollandt daer van appelleren mach/waermen een difinitive sententie sal uyt spreecken. Aengaende de Nederlanders die daer zijn/ hebben gelegentheydt ghenoegh om haer recht alhier in 't stuck van appel te vervolghen ; maer de Portegijsen niet/ aengesien sy groote moeyten hebben aldaer ghehoort te worden : op dat dan de West-Indische Compagnie alhier kennisse van haer ellende hebbe/ ingheballe men haer vervolght / siet hier de middel om sulcx te weten. Men moet ordonneren / datmen alle Jaer samen roept inde stadt van Olinda / al de Meesters van de Suyckermolens / Tabradors / Coopluyden ende andere Portegijsen van aensien ; in welcke vergaderinge sal presideren een vande Heeren Hooge Raden (in afwesen vande Gouverneur) den eersten ende lesten dagh: de eerste handelinghe van dese vergaderingh sal wesen den eedt van ghetrouwigheydt naer een gedaene Oratie ofte uytspraecke van den President ; daer nae sal hy sijn voorstellinge doen inde Name vande Hoogh Moogende Heeren Staten en West-Indische Compagnie/ waer op men haer soo veel dagen sal gheven om onder malkanderen

met vryheydt der gewisse en ghevoelen te beraetslagen/als oock om haer versoecken aende gesevde Heeren in te stellen : op die tijdt ende vergaderinghe sullen sy drie Procureurs Generaels voor het volck verkiesen/ d'een om syn residentie in Hollant te houden by de Hoogh Mogende Heeren Staten en de West Indische Compagnie ; d'andere twee by de Hooge Raden tot Fernanbuc : den lesten dagh sullen sy voldoen op de voorstellinghe vanden voorseyden Heere President/ na haer kleyn vermogen. En aengaende haer ghemeene requesten/ soo die door de Hooge Raden tot Fernanbuc konnen afgedaen worden/salmen hun aldaer afvaerdigen/en geven de Decreten in handen van haer voorseyde Procureurs / daer residerende ; de andere sullen hier gesonden werden om by de Hooghe Mogende Heeren Staten/ en West-Indische Compagnie/als Souvereyne Heeren/toegestaen ofte afgeslagen te werden : en sal de Procureur / welcke alhier resideren sal/besorgen haer rechtveerdige requesten te vertoonen.

De voorseyde drie Procureurs Generaels sullen verkosen werden by de veelheyt der stemmen; welcke sullen hebben te vertoonen aldaer ende hier de klachten des volcx / soo wel in 't gemeen als in 't besonder/ en bevorderen dat haer reght ghedaen wordt. Ende door dien ghelijck ick geseyt hebbe/ de Portegijsen groote moeyten hebben om gehoor te verkrijgen;sullen de Heeren Hooge Raden ordre hebben om eendagh ofte twee inde weeck ghehoor aende geseyde Procureurs te verleenen / die haer de saecken van een yeder vertoonen sullen ; ende inden Raedt brengen de genen waer van de saeck de tegenwoordigheyt vande persoon vereyscht; en 't geen men sal konnen inden voornoemden Raedt af doen/dat het ten eersten gheschiede/ sonder dat de partijen beklagers oft versoeckers daer tot haer groote schaede vijfthien dagen/ende dickwils geheele maenden blyven/ al eerse gehoor kunnen krijghen/ ghelijck als voor desen. Dese Procureurs sullen mede de sorge ende sollicitatie vande saecken der Portegijsen voor de Politijcke Raden hebben/ daer men haer van gelijcken sulcke dagen inde weeck (om gehoort te worden) sal vergunnen. Dat/soo in saken van gewighten sy gheen recht konnen hebben / niet meer als S. *Ruis de Souza* tegen den Commandeur Lady (o groote ongerechtigheyt!) haer bezwaert vindende / sy vermoghen te appelleren alhier aende Vergaderinge der Negentiene/ aen welcke den Procureur die hier resideert alles sal vertoonen/ ende naerstigheydt doen om sulcken eynde te bekomen als de reden sal vereyschen. Voor al dat in Capitale ende Criminele saecken de Appellatie vry zijn. Den Apostel Paulus wiert wel toeghelaten aen den Keyser te appelleren.

Alsoo en salmen soo lightveerdigh gheen persoonen ter doodt ofte bannissement sien verwijsen / sonder die te willen hooren/ noch sien/ nochte in 't eynde over verwinnen.

Dat indienmen eenigen Portegijs gevangen/ofte in arrest neemt/ dat

onder 't decksel ofte pretext van verradery / soo 't buyten 't Recif is/ dat hy daer terstont gesonden wort om de saeck te bewaerheyde; en dienvolgens na verdiensten te verwijsen ofte ontslaen. Ende soo hy beschuldigers heeft/dat sy hem voorghestelt worden/ ende die bevinende verwerpelijck/onfangbaer/ ende geen seker bewijs te hebben/ sy na behooren gestraft worden. Alsoo sullen dese bedriegers ende persoonen van niet (gelijc ick hier voor geseyt hebbe) haer wel wachten van te misbruycken het ghehoor ende credit dat sy by de Grooten gekregen hebben. Siet daer de ghemeene voldoeninge diemen de Portegijsen kan gheven: aengaende de Koopliedén / ist voor al noodigh datmen haer korte Justitie doet tot verkrijginghe van haere schulden / soo om het voordeel vande Compagnie als van de particulieren: Daerom ist noodigh dat de laeghe ende half ghedeelde Raden/ gheen kennisse nemen van de saken der Coopliedén haer schulden inbordeerende / maer dat de Politijcke Raden die af doen in wat plaetse van haer gebiet den schuldenaer oock soude mogen woonen/ om sulcks kortelijck te doen / moeten de voorseyde Politiquen op 't versoeck der Crediteuren door een Officier ofte Soldaet den schuldenaer doen dagen; ende de schuldt bekent/ en de tijdt vande betalinge verstreken zijnde hem doen betaelen/ ofte tot die tijdt toe ghevangen houden:hier door salmen veel silvers en milioenẽ sien opgraven/ die dees leste jaren int Lant ghesonden zijn om suyckeren te koopen/ daer men nu weynigh van by de Nederlanders siet omgaen/etc. En hier door en sullen de Portegijse schuldenaers gheensins bezwaert worden/ om dat sy daer en hier haer Procureurs tot dien eynde sullen hebben.

5 Datmen aen alle Notarissen toelaete teghens de Compagnie te protesteren/ Ec. Ende dat de Justitie haer gangh heeft tegen alle Officiers ende dienaers die onder decksel van het voordeel der Compagnie/ die eyndelijck soude mogen vernietigen / met haer onderdanen te bederven ende te quellen: want het voorseyde verbodt soude een weynigh nae tyrannij ruycken.

6 Datmen het ghebodt der betalinge vande gronden der huysen op 't Recif gebout vernietighe/ inden tegenwoordigen staet der saecken / en datmen in plaetse de huysen waerdeert om sulcke schattinge te betalen alsmen hier aende Heeren Staten doet; te beginnen na de inneminghe van de Bahia/ alsoo salmen onghevoelijcke meer voordeel trecken als soo t'onpas soo grooten somme af te vorderen/ welcke den meestendeel niet en soude konnen opbrenghen / en ghedwongen zijn de huysen in betalinge te laten. In tegendeel/ datmen een peghelijck toe laet inde Stadt van Olinda ofte elders te timmeren ende woonen/ende haer vergunt de landen te bouwen met vrydom voor eenige Jaren / soo salmen het landt soo veel ofte meer

 als

als opt sien bloeyen/ door den grooten toeloop der gener die het sullen gaen bewoonen.

7. Datmen te niet doet de onredelijcke Woecker die tegenwoordigh tot Fernanbuc in zwangh gaet / en dat de ghene die daer ordre op behoorden te stellen / selfs gheen quade exempelen aen anderen gheven.

Indien dese waerschouwinghe wel ghesien ende ontfanghen zijn/ by de ghenen diese aengaen/ soo sullen wy noch eenighe andere laten volghen. Dese zijn ondertusschen voor dit mael ghenoegh/ welcke volgende salmen Fernanbuc int cort soo wel van menschen bevolckt sien als 't vebloeint is / ende sullen daer soo veel voldoeninghe onder de ghehoorsaemheyt ende voorspoedigheydt vande West-Indische Compagnie ontfanghen / dat sy met den H. Petrus sullen uytroepen : Bonum est nos hic esse, faciamus hic tria Tabernacula ; tibi unum, Moysi unum, & Eliæ unum. dat is: Het is goet dat wy hier zijn/ laet ons hier dry Tabernakelen maken/ u een/ Moses een/ ende Elias een. De Joden (waer van men aldaer haest tweemael soo veel als Christenē heeft) sullender twee aen Moses ende Elias haerlieden Propheten/ en de Christenen/ die in veel minder ghetal zijn/ de haere aen Jesus Christus toe-eygenen/ die de wapenen vande Hoog Mogende Heeren Staten/ en de West-Indische Compagnie zeghenen wil.

EYNDE.